

0102-123 від 26.03.2025

Програма фахового екзамену є нормативним документом для контролю знань випускників, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень «молодшого бакалавра» та бажають продовжити навчання на соціологічному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти як другої вищої або паралельної освіти за спеціальністю 061 «Журналістика» за освітньою програмою – «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю». Програма складається з питань за базовими дисциплінами, рекомендованої літератури, а також опису структури екзаменаційного завдання та критеріїв оцінювання.

Основи теорії комунікації

Тема 1. Вступ до теорії комунікації

Експансія комунікативних технологій у сучасному світі: фактори та сфери застосування. Основні значення поняття «комунікація», «соціальна комунікація». Інформація та соціальна комунікація. Інформаційно-комунікативна індустрія як соціальний інститут. Схема, елементи соціальних комунікацій. Основні функції соціальної комунікації. Комунікативні повідомлення, поняття, види.

Закони та категорії теорії комунікації. Специфіка законів комунікації. Ключові категорії: комунікація, інформаційний обмін, соціальна комунікація, спілкування, комунікативний простір, комунікативний час, комунікативна компетентність особистості.

Функції та методи теорії комунікації. Процес розвитку засобів масової комунікації.

Тема 2. Витоки та основні підходи до теорії комунікації.

Уявлення про комунікації як про процес та структуру. Структурні моделі комунікації. Перші підходи до розуміння комунікацій. Сучасні теорії комунікації. Інтеракціоністський підхід до розуміння комунікацій. Технократична група теорій комунікацій. Інтеракціоністська група теорій комунікацій. Три комунікативні революції.

Тема 3. Процес комунікації. Моделі комунікації

Процес комунікації та його елементи. Одиниці аналізу комунікації. Основні поняття і терміни, використовувані для аналізу комунікативного процесу та його елементів. Кодування і декодування в масово-комунікативних процесах. Комунікатори і комуніканти як суб'єкти соціальної комунікації. Поняття про професійного комуніканта. Професійний і соціальний аспекти діяльності професійних комунікантів. Типи комунікантів.

Структурні моделі комунікації. Специфіка моделі комунікації за Лассуеллом. Специфіка моделі комунікації за Шенноном-Уївером. Специфіка циркулярної моделі комунікації Осгуда-Шрама. Семіотичні моделі комунікації. Модель мовної комунікації Р. Якобсона. Модель комунікації Ю. Лотмана. Модель комунікації Умберто Еко.

Комунікативне середовище. Сфери комунікації: сфера побутової комунікації, сфера виробничої комунікації, сфера ділової комунікації (бізнес-комунікації), сфера політичного дискурсу, сфера наукового дискурсу, сфера освітнього дискурсу, сфера педагогічного дискурсу, комунікативні сфери шоу-бізнесу та спортивного бізнесу, сфера туристичного бізнесу, міжнародна комунікація, медичний і юридичний дискурс комунікації, сфера релігійного дискурсу.

Тема 4. Комунікативні бар'єри

Поняття «комунікативні бар'єри». Множинність класифікацій комунікативних бар'єрів. Ефективність комунікацій і стилі комунікацій.

Цензура як специфічний бар'єр комунікації. Її види, методи, мімікрія, роль в сучасному суспільстві. Технології подолання комунікативних бар'єрів.

Тема 5. Види комунікацій: вербальна, невербальна, паравербальна

Вербальні комунікації в комунікативному просторі. Семіотика, синтактика, семантика, прагматика та їх роль у дослідженні вербальних комунікацій. Вербальна комунікація: форми, стилі, контексти. Мова як знакова система. Роль мови у вербальній комунікації. Функції мови Прояви міжкультурних відмінностей у мові. Функції мови: комунікативна, пізнавальна, акумулятивна, конструктивна, емоційна, контактовстановлююча, етнічна. Стилi мовлення: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний. Стратегії вербального впливу. Форми мовної комунікації. Діалог: його особливості, типи, правила організації та проведення. Монолог: основні комунікативні ситуації його використання, класифікація. Суперечка як різновид мовної комунікації. Стратегія і тактика аргументації у вербальній комунікації. Комунікативні моделі і види аргументування: модель «Монолог», модель «Суперечка», модель «Полеміка».

Усномовна комунікація. Властивості усномовної комунікації. Ситуативна обумовленість, види усномовної комунікації. Слухання як вид комунікації. Вміння говорити в усномовній комунікації. Вміння слухати в усномовній комунікації.

Письмовомовна комунікація. Лист як вид комунікації. Тези як вид комунікації. Конспект як вид комунікації. Реферат як вид комунікації. Анотація як вид комунікації. Есе як вид комунікації. Аналітична записка як вид комунікації.

Наукова стаття як вид комунікації. Дипломна робота та її комунікативні особливості.

Невербальна комунікація, її сутність та види. Невербальні компоненти комунікації. Види невербальної комунікації: кінетика, проксеміка, хронеміка, окулістика, такесика та сенсорика. Невербальні компоненти комунікації: погляд, дотики, жести. Способи взаємозв'язку між вербальною і невербальною комунікацією.

Сутність і засоби паравербальної комунікації.

Тема 6. Прикладні комунікації: кризові, міжнародні, політичні, релігійні. Міжкультурна комунікація

Загальна характеристика кризових, міжнародних, політичних, релігійних комунікацій.

Поняття міжкультурної комунікації. Характерні риси міжкультурної комунікації. Культурна дистанція Конкретні «змінні» міжкультурних проблем. Основні теорії міжкультурної комунікації. Причини порушень міжкультурних комунікацій. Умови міжкультурної комунікації. Зони міжкультурної комунікації. Види міжкультурної комунікації. Культурно-мовний код. Міжкультурна комунікація як потрібний переклад: міжмовний, міжкультурний, міжособистісний. Поняття, симптоми, форми вияву, причини кроскультурного шоку. Фактори, що впливають на кроскультурний шок. Фази кроскультурного шоку і можливості подолання його негативних наслідків.

Тема 7. Рівні комунікації: міжособистісні, групові, публічні, ділові, масові, організаційні

Загальна характеристика міжособистісних, групових, публічних, ділових комунікацій.

Масова комунікація: поняття, особливості. Співвідношення міжособистісної та масової комунікації. Види, формати, форми масової комунікацій. Засоби масової комунікації: поняття, типологія.

Організаційні комунікації. Інформаційно-комунікативний ресурс розвитку організації. Показники стану інформації в організаціях та фактори ефективного інформування їх членів. Дезінформація в житті організації. Роль чуток у функціонуванні та розвитку організацій. Методи вивчення комунікативних процесів в організації. Умови та фактори, що сприяють ефективній комунікації в організації. Соціокультурна обумовленість комунікації в організаціях. Роль систем телекомунікацій в розвитку організацій. Комунікативні ролі в організації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Фаховий екзамен з «Основ теорії комунікації» передбачає виконання певних завдань та є відповідною формою випробування, яка об'єктивно та надійно визначає рівень освітньої та професійної підготовки.

Фаховий іспит з «Основ теорії комунікації» складається з 2 питань. Фахове випробування спрямоване на виявлення навичок самостійного критичного мислення й письмового аргументованого послідовного викладу власних думок. Відповідаючи на питання з екзамену, абітурієнт повинен показати вміння чітко, логічно й грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, точно та повно відтворювати факти, прізвища, назви праць вчених, конкретні концепції та аналізувати їх, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки

Максимальна кількість балів, яку можна отримати за результатами атестаційного екзамену – 200 балів.

Вступники, які набрали за шкалою 100-200 менше ніж 100 балів, отримують незадовільну оцінку та не допускаються до участі у конкурсному відборі.

Розподіл кількості балів за відповідь на кожне питання

Критерії оцінки	Питання 1	Питання 2
Повнота, логічність і послідовність розкриття теми	30 балів	30 балів
Самостійність відповіді та її відповідність темі	20 балів	20 балів
Знання теоретичного матеріалу, вміння його аналізувати, виділяти причинно-наслідкові зв'язки	30 балів	30 балів
Аргументованість висновків, вміння відрізнити головне від другорядного	16 балів	16 балів
Грамотність, охайність оформлення роботи	4 бали	4 бали
Усього	100 балів	100 балів
	200 балів	

Рекомендована література

Основна література

Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.

Гриффін Э. Комунікація: теорії та практики; пер. с англ. Харків: Гуманітарний центр, Науменко А. А., 2015. 688 с.

Допоміжна література

Городенко Л. М. Новітні медіа: мережеві інформаційно-комунікаційні ресурси: Монографія. Київ: Центр Вільної Преси, 2010. 172 с.

Даниленко С. І. Громадянський вимір комунікаційної революції: Модернізація суспільних комунікацій від друкарського верстата до соціальних мереж. Моногр. Київ: ІМВ. 2010. 310 с.

Іванов Валерій. Основні теорії масової комунікації і журналістики. Київ: Центр вільної преси, 2010. 258 с.

Луман Н. Реальність масмедіа. Київ: ЦВП, 2010. 158 с.

- Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації. Львів: Літопис, 2010. 537 с.
- Пітерс Дж. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації: пер. з англ. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 302 с.
- Почепцов Г. Г. Медіа: теорія масових комунікацій. Київ: Альтерпрес, 2008. 403 с.
- Хижняк Л. М., Хижняк К. В. Кризові ситуації, кризові комунікації й пошук нового формату управлінських практик. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Вип. 76. 2017. С. 166-173.
- Чекмишев О. В. Методи конвертованих досліджень соціальних комунікацій: монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 336 с.
- Bertrand I., Hughes. Media Research Methods. Audiences, Institutions, Texts. - Basinstoke, New York. 2005.
- Bryant J., Thompson S. Fundamentals of Media Effects. Boston, 2002.
- DeFleur M. L. Mass communication theories: explaining origins, processes, and effects. - Boston: Allyn & Bacon, 2010.
- McQuail D. McQuail's mass communication theory (6th edition). London; Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2010.
- Simonson P. Refiguring mass communication: a history. Urbana: University of Illinois Press, 2010.
- Communication theory & research: Communication theory and research: an EJC anthology / Ed. by Denis McQuail a. o. London et al.: Sage publications, 2005. X, 306 p.: il. (European journal of communication).
- DeFleur M.L. Mass communication theories: explaining origins, processes, and effects. Boston: Allyn & Bacon, 2010.
- Ling R., Donner J. Mobile communication. Cambridge: Polity press, 2009. 200 p.
- Paul C. Strategic Communication: origins, concept, and current debates. PRAEGER, 2011. 240 p.

The handbook of crisis communication / edited by W. Timothy Coombs and Sherry J. Holladay. Blackwell Publishing Ltd, 2010. 767 p. (Handbooks in communication and media).

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

The American Communication Association [Електронний ресурс] [сайт]. Режим доступу: <http://www.americancomm.org/>

Академія української преси [Електронний ресурс] [сайт]. – <http://www.aup.com.ua/>

Центр досліджень соціальних комунікацій. – <http://nbuviar.gov.ua/>

Ефективна комунікація в запитаннях та відповідях. Режим доступу: <https://i.factor.ua/journals/ot/2019/august/issue-16/1/article-70333.html>

Крос К. Політичні комунікації та новинні засоби масової інформації у демократичних країнах: конкуруючі підходи: [моногр.]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.soe.kiev.ua>

Мобільний телефон [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/мобільний телефон](https://uk.wikipedia.org/wiki/мобільний_телефон).

Почепцов Г. Цивілізація і комунікації: нові підходи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/25665>.

Різун В. В. Природа й структура комунікативного процесу. Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1005>

Хамітов Н. В. Комунікація // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4422

Голова фахової атестаційної комісії

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Затверджено на засіданні
Приймальної комісії Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна
Протокол № 2 від 20 березня 2025 року.

Відповідальний секретар

Приймальної комісії

Ганна ЗУБЕНКО